Nederlands Jeugdinstituut

Wat werkt voor een effectieve en goede jeugdbescherming

Ouders en kinderen steunen en versterken

2025 19-08 | Agnes Derksen, Josine Holdorp, Anne Addink en Suzanne Bakker

Nederlands
Jeugdinstituut

Wat werkt voor een effectieve en goede jeugdbescherming

Al decennialang wordt gesleuteld aan de jeugdbescherming en blijken aanpassingen niet effectief. Wij denken dat er voldoende kennis is om nu de goede keuzes te maken en die in praktijk te brengen. Daarom zetten we in deze publicatie die kennis nog eens op een rij. Daarbij staan twee vragen centraal: Wat hebben ouders en kinderen nodig van de jeugdbescherming, zodat zij echt geholpen worden? En wat hebben jeugdbeschermers nodig van organisaties en overheden om te doen wat nodig is?

De uitdaging van jeugdbescherming

Bij een goede en effectieve jeugdbescherming draait het om gezinnen. Om professionals die elke dag opnieuw proberen het verschil te maken voor deze kinderen en ouders die het moeilijk hebben. Maar dat is geen makkelijke taak. Ze staan voortdurend onder druk: ze moeten doen wat goed is voor het kind, maar ook voldoen aan strikte regels en wetten. En dat alles in een wereld die snel, ongeduldig en veeleisend is. Waar de reflex vaak is: meer regels, meer controle. Door zich daar strikt aan te houden, krijgen professionals het gevoel dat ze hun werk op de juiste manier uitvoeren, en denken beleidsmakers dat ze controle hebben.

Maar juist bij minder overzichtelijke situaties met complexe problemen, met zorgen over veiligheid en veel verschillende betrokkenen, kan het strikte gebruik van protocollen en richtlijnen ook averechts werken. Doen wat nodig is voor deze gezinnen vraagt luisteren naar en samenwerken met de gezinnen en met andere organisaties en oog hebben voor alle perspectieven. Maar ook zelfkennis en inzicht in de eigen normen, waarden en blinde vlekken. En het vraagt verantwoordelijkheid nemen voor de uiteindelijke besluiten.

Wat verstaan we onder veilig opgroeien?

Veiligheid is niet zwart-wit. Natuurlijk, bij ernstige mishandeling is het duidelijk: dat is onveilig. Maar in de meeste situaties is veiligheid veel ingewikkelder en niet eenduidig. En dat maakt het werk van professionals lastig. Want hoe bepaal je wat 'veilig genoeg' is?

We moeten erkennen dat veilig opgroeien niet alleen afhangt van het gedrag van ouders of kinderen. Het gaat ook over armoede, stress, eenzaamheid, een onveilige buurt. Over hoe de samenleving omgaat met kwetsbaarheid. En over hoe professionals, als mensen, daarbinnen bewegen. Want veiligheid is niet maakbaar. We moeten steeds blijven leren, maar kunnen niet alles fixen. Risico’s horen bij het leven.

Het doel van de jeugdbescherming kan niet zijn: 'Alle kinderen veilig.' Hoe mooi dat ook klinkt. Het echte doel is: 'Ouders en kinderen steunen en versterken, zodat veilig en gezond opgroeien weer mogelijk wordt.'

Wie is die jeugdbeschermer?

Ieder kind heeft bescherming nodig en moet de kans hebben om veilig en geliefd op te groeien. Ouders en kinderen steunen en versterken, zodat veilig opgroeien weer mogelijk wordt, is een brede, maatschappelijke opgave waar iedereen aan moet bijdragen. Daarom zijn jeugdbeschermers niet alleen de professionals die werken in de gedwongen jeugdbescherming. Maar ook de professionals uit de lokale teams, jeugdhulpverleners, en anderen mensen die formeel en informeel bij gezinnen betrokken zijn. Dit vraagt een gemeenschappelijke taal en visie. Als het goed is, maakt niet alleen de gedwongen jeugdbescherming gebruik van werkzame elementen, maar álle betrokkenen bij de ondersteuning van het gezin. Zo ontstaat samenhang in de aanpak. Dat is voor de gezinnen duidelijker. En het werkt beter.

Nederlands
Jeugdinstituut

Wat hebben gezinnen nodig van de jeugdbescherming?

Alle kennis over effectieve jeugdbescherming laat zien dat het de professionals zijn die in de uitvoering het verschil moeten en kunnen maken. Wat deze gezinnen nodig hebben, is een professional die écht luistert. Iemand die naast hen staat, die hun verhaal ziet en voelt. Iemand die durft te twijfelen, die de eigen aannames onderzoekt, en die verantwoordelijkheid neemt voor moeilijke besluiten.

Kennis die leeft

Goede hulp begint bij weten wat werkt. Gelukkig is er veel kennis – uit onderzoek, uit de praktijk, en van gezinnen zelf. Die kennis moeten professionals gebruiken. Niet als een checklist, maar als een kompas. Want elk gezin is anders, en elk verhaal verdient een eigen aanpak.

En veel weten we nog niet. Professionals die werken met gezinnen moeten blijven leren. Reflecteren op wat goed ging, wat fout ging en wat beter kon. Ruimte krijgen om te groeien, om samen te werken, en om fouten te mogen maken – zolang daarvan geleerd wordt.

Een stevige basis om op te bouwen

Gezond en veilig opgroeien wordt altijd beïnvloed door de context en samenleving waarin de gezinnen leven: armoede, onzekerheid over werk of huisvesting, trauma of simpelweg het ontbreken van een steunend netwerk. Veilig opgroeien doe je samen. Als samenleving kunnen we niet verwachten dat ouders alles alleen oplossen. Soms is praktische hulp en een luisterend oor van een buur of familielid genoeg. Soms is er meer nodig: hulp bij schulden, een veilige woning, of professionele ondersteuning.

Jeugdbescherming werkt pas echt als gezinnen niet alleen worden aangesproken op wat er misgaat, maar wanneer ze geholpen worden om weer grip te krijgen op hun leven. Jeugdbescherming, ook in een gedwongen kader, kan alleen effectief zijn als die ook inzet op de context waarin de gezinnen leven. Dit vraagt om een brede blik, om domeinoverstijgende samenwerking en om maatwerk.

Onderzoeken zonder oordeel

Onveilige situaties voor kinderen en jongeren komen vaak voor en zouden een normaal gespreksonderwerp moeten zijn tussen ouders en professionals. Het zou voor ouders en kinderen minder bedreigend moeten zijn om zelf aan te geven dat het thuis niet goed gaat. Daarvoor is het nodig om met kinderen, jongeren en ouders een open gesprek te voeren over de oorzaak van zorgen, zonder oordeel. Dit vraagt een verschuiving van het stellen van eisen naar onderzoeken hoe je echt kunt helpen.

Een beslissing over ingrijpen bij zorgen over de veiligheid van een kind raakt iedereen diep. De situatie is bijna nooit zwart-wit en we weten dat professionals daar vaak verschillend over oordelen. Eigen ervaringen en overtuigingen spelen vaak onbewust een belangrijke rol. Daarom is het belangrijk dat een jeugdbeschermer tegenspraak opzoekt, andere perspectieven bevraagt en onderzoek doet. Deze beslissingen neem je niet alleen, maar samen – met ouders, kinderen, familie en andere betrokken professionals. Ingrijpen, zoals een uithuisplaatsing, kan nodig zijn, maar het laat altijd sporen na. Daarom moeten we zulke besluiten nemen met zorg, met openheid, en met oog voor álle gevolgen. De gevolgen voor het kind, voor ouders en voor het vertrouwen in de hulpverlening en de instituties.

Echte dialoog, echte bescherming

Voor goede jeugdbescherming is het bieden van rechtsbescherming essentieel. Gezinnen moeten beschermd zijn tegen machtsmisbruik. Rechtsbescherming klinkt als iets formeels, maar in de praktijk gaat het om meer dan goede wet- en regelgeving. Het gaat om iets heel menselijks: gezien en gehoord worden. Ouders en kinderen moeten weten waar ze aan toe zijn. Ze moeten erop kunnen vertrouwen dat hun stem telt. Dat er niet óver hen, maar mét hen wordt gesproken. En dat is ingewikkeld en kost tijd. Zeker wanneer er sprake is van een jeugdbeschermingsmaatregel. Die is immers niet vrijblijvend en zorgt ook altijd voor angst en stress bij gezinnen.

Dit vraagt een andere manier van samenwerken en dat is niet eenvoudig. Het realiseren van een goede samenwerking tussen jeugdbeschermer en gezin is een weerbarstig en onvoorspelbaar proces dat lang kan duren en waarvan de uitkomst vooraf onzeker is. Jeugdbeschermers moeten dichtbij durven komen. Niet als afstandelijke beoordelaars, maar als betrouwbare professionals. Als mensen die naast de ouders en de kinderen staan, ook als er moeilijke beslissingen genomen moeten worden. Daarvoor is moed, vertrouwen en oprechte betrokkenheid nodig.

Leren leven met onzekerheid

We willen allemaal dat kinderen veilig zijn. Maar 100 procent veiligheid bestaat niet. Soms weten we het gewoon niet. En dat is begrijpelijk. Het is beter om dat eerlijk te zeggen, dan om te doen alsof we alles kunnen beheersen.

Als we blijven zoeken naar absolute zekerheid, lopen we het risico dat we te snel ingrijpen. Gezinnen worden dan uit elkaar gehaald terwijl dat misschien niet nodig was. Mensen verliezen het vertrouwen in de hulpverleners en organisaties. Het is dus zaak te leren omgaan met onzekerheid. Met het idee dat 'goed genoeg' soms echt goed genoeg is. En dat risico’s erbij horen in het leven – ook in het leven van kinderen.

Wat hebben professionals nodig om te doen wat werkt?

Het zijn de professionals die voor een effectieve kind- en gezinsbescherming het verschil kunnen en moeten maken. Maar dit kunnen zij alleen wanneer zij werken in een context die dit mogelijk maakt. Dat vraagt om organisaties, overheden en een samenleving die meebewegen en hun rol pakken. Om basisvoorzieningen die stevig staan. Om professionals die ruimte krijgen om te doen wat nodig is. En om regels die helpen – en niet belemmeren.

Ontwikkel beleid dat bijdraagt aan effectieve jeugdbescherming

Om jeugdbescherming effectief te maken, is het belangrijk dat professionals de ruimte krijgen om hun werk goed te doen. Beleidsmakers – van overheid tot uitvoerende organisaties – moeten de juiste voorwaarden scheppen. Zoals zorgen voor voldoende middelen en steun voor professionals bij ingewikkelde beslissingen. Maar ook zorgen voor wet- en regelgeving die ruimte biedt voor professioneel handelen op basis van actuele kennis over wat werkt in de jeugdbescherming. Samen lerend de nieuwe praktijk ontwikkelen vereist een wederkerigheid tussen beleid en praktijk. Niet alleen het beleid bepaalt de praktijk, maar de praktijk vormt mede het beleid.

Geef ruimte om te leren

Geef tijd om te leren en ontwikkelen. Het versterken van het vakmanschap van professionals is een langdurig proces met veel ruimte voor lerende praktijken. Professionals leren vooral van elkaar en van de praktijk. Kennis in de vorm van richtlijnen en dergelijke helpt daarbij en is niet vrijblijvend. Maar het is aan de professional om deze op maat in te zetten, passend bij het kind en gezin.

Zorg voor realistische doelen

Niet het voorkomen van onveiligheid of garanderen van veiligheid moet als absolute norm leidend zijn, maar het doel 'Ouders en kinderen versterken, zodat veilig en gezond opgroeien weer mogelijk wordt'. Geef instanties in de jeugdbescherming de opdracht om te werken aan een manier van organiseren die past bij dit inhoudelijke doel van de jeugdbescherming: gezinnen versterken en kinderen perspectief bieden.

Maak het samenwerken in toegewijde teams mogelijk

De manier waarop de hele keten van jeugdbescherming nu is georganiseerd en wettelijk is vastgelegd – als een estafette tussen verschillende instanties – werkt niet. Rollen en verantwoordelijkheden zijn te strak vastgelegd. Gezinnen worden van het kastje naar de muur gestuurd en kinderen raken uit het oog. Professionals en gezinnen verliezen het overzicht. En niemand voelt zich echt verantwoordelijk. Dat belemmert samenwerking en maatwerk. Betrokken

professionals uit verschillende organisaties moeten als toegewijd team de ruimte krijgen om primair het steunen en versterken van kind en gezin centraal te stellen.

Toets op een zorgvuldig proces

De oordeelsvorming over veiligheid moet een gezamenlijk en onderzoekend proces zijn van professionals, ouders en kinderen. Het is niet mogelijk om daar een onafhankelijk en objectief oordeel over te vellen. De rechtelijke toets bij maatregelen moet zich focussen op hoe zorgvuldig en transparant het proces van onderzoek en oordeelsvorming is verlopen – in dialoog met ouders, kinderen en professionals – in plaats van op een 'objectieve' beoordeling van veiligheid.

Tot slot: van controle naar vertrouwen

Het omgaan met onzekerheden en dilemma's is een belangrijk onderdeel van het jeugdbeschermingswerk. In gezinnen waar veel speelt – zorgen over veiligheid, ingewikkelde problemen, meerdere hulpverleners – schieten protocollen en regels vaak tekort. Wat we juist nodig hebben, is meer vertrouwen, meer ruimte, meer menselijkheid.

Om iets te veranderen, moeten we anders gaan denken. Niet langer vanuit het idee dat we alles kunnen oplossen en 100 procent veiligheid kunnen garanderen, maar vanuit de vraag: wat helpt dit gezin écht? Wat hebben ouders nodig om hun kind een veilige plek te bieden? Wat kunnen wij doen om hen daarin te ondersteunen?

We moeten terug naar de kern: de leefwereld van het gezin en het kind. Niet het systeem, maar de mensen. Niet de regels, maar de relaties. In de praktijk zien we al mooie voorbeelden van hoe het anders kan. Deze praktijkkennis moeten we gebruiken om te bouwen aan een systeem, aan wet- en regelgeving die wél werkt. Voor gezinnen. Voor kinderen. Voor professionals.

Want uiteindelijk is dit iets wat niemand alleen kan. Maar wat we samen wél kunnen: een samenleving scheppen waarin elk kind de kans krijgt om veilig en geliefd op te groeien.

Bronnen

- Veiligheid in gezinnen: een zaak voor iedereen | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)
- Samen bereiken wat niemand alleen lukt | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)
- Anders kijken naar veiligheid | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)
- Kernelementen bescherming kwetsbare kinderen: wat biedt het toekomstscenario? | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)
- Negen principes om effectief te werken aan de realisatie van een nieuwe kind- en gezinsbescherming | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)
- Organisatie jeugdbescherming kan eenvoudiger | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)

Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut is een nationaal, onafhankelijk kenniscentrum dat toepasbare, actuele kennis over opgroeien en opvoeden verzamelt, verrijkt, duidt en deelt. We zorgen ervoor dat deze kennis voor iedereen beschikbaar is.

© 2025 Nederlands Jeugdinstituut
Alle informatie uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden. Graag de bron vermelden.

Meer informatie: Jeugdbescherming | Nederlands Jeugdinstituut.
Daar vindt u ook de contactgegevens van medewerkers waarbij u met uw vragen terechtkunt.

Redactie: Nederlands Jeugdinstituut, Rian van Lierop

Nederlands Jeugdinstituut
Churchilllaan 11
Postbus 19221
3527 GV Utrecht

030 230 6344
info@nji.nl | www.nji.nl